

“İŞÇİ KÜLTÜR” VE SINIF MÜCADELESİNİN KÜLTÜR SANAT ALANI

Yılmaz Onay

İşçi Kültür Derneği Genel Başkanı

- *Bütün bunlar, kavganın zorluğu kadar olanaklarını ve yüceliğini de seriyor önümüze. Kapitalist toplumda da, sanatın sınıfsallığının ve kültür sanat alanındaki mücadelenin anahtarlarını da saptıyor bize. Bir sanatı hangi sınıfın sanatı olduğunu belirleyen şey, “köken” aramaktan çok, sınıf mücadelesinin o tarihsel aşamasında hangi sınıfın “çıkarına” olduğunu saptanmasıdır.*

İşçi Kültür Korosu

Bir avukat arkadaş, sıkıyönetim mahkemelerinin birinde rastlantı olarak izlediği bir duruşmayı anlatmıştı. Uzak değil birkaç ay önce. Sorgudan anlaşıldığına göre iki delikanlı iddiaya girmişler. Biri öbürüne "sen kim, şiir yazmak kim" demiş. Öteki de "yazarım" demiş ve de yazmış. İstanbul'da ya da Ankara'da mı? Hayır. Çok uzak ve çok küçük bir güney kasabasında. Peki bunun sıkıyönetim mahkemesiyle ve de bizim konumuzla ne ilgisi var diyeceksiniz. Var, bakınız nasıl. Bir aramada şiir bulunuyor (evet, şu kadar mm.lik tabanca, faşist partinin cinayet talimatı, dinamit kapsülü, boğma ipi değil bu emekçi delikanlının evinde bulunan, bir şiir, hem de kendisi yazmış) ve faşist cinayet örgütü parti halâ mahkeme huzurunda değilken bu delikanlı mahkemede. Duruşmada sürekli sorulan soru daha da ilginç: "Bu şiiri arkadaşına okudun mu, okumadın mı?" Kendisinin sorgusu, arkadaşının sorgusu, bir tanığın dinlenmesi hep bu konu üstünde. Bir tanesi kazara "okudu" dese çocuğun yaşamı daha bir söndürülecek! Oysa beri yanda "sanatı halka sevdirmek" diye burjuva ikiyezlülüğünün tipik bir savı sürüp gitmekte, hatta belki birçok iyi niyetli demokrasi da etkisi altına alarak.. soruna önce buradan girelim.

Emekçi halk sanatı sevmez mi? Şiiri, türküyü, oyunu, resmi, romanı sevmeyi bilmez mi? Bilir, bilir ki hem de nasıl! Üstelik burjuvazi de bu gerçeği çok iyi bilir. Onun için işçi sınıfının, emekçi halkın kendi sınıfsal çıkarları yönünde her bilinçli sanat hareketi kıpırdanışını daha embriyon halindeyken ne pahasına olursa olsun boğmağa çalışır. Dahası, bu kavgada işçi sınıfının, emekçi halkın yanında yer alan sanatçının o kitlelere ulaşmasını, iletişim kurmasını da daha başlangıcında her çeşit yoldan önlemeğe uğraşır. İşte bu "her çeşit yol"un bir yarısı, emekçiyi yazdığı şiir için mahkemelere çekip bir de "arkadaşına okudun mu?" diye sorgulamaksa, diğer yarısı da, aynı halkın önüne bir yandan en yoz rezillikleri sanat yerine sürüp, diğer yandan ona sanatı "sevdirmek" "yaymak" iddialarıyla şirinlik muskası takınmaktır. Halk, sanatı sevmiyorsa, halktan yasakladıkları, korktukları nedir? Emekçi halka yasak ettikleri bir sanat var -ki bunun yığınla örneği yaşanmakta- o zaman halka "sevdirmek"ten sözettikleri sanat nedir?

Bir ressam ağabeyimizin evinde, duvarda çok güzel bir resim görmüştük. Bir pamuk işçisinin resmi. Kimin, diye sorduk, öyküsünü anlattı. Bu resim, burjuvazinin çok "belasını" çekmiş ve şimdi bir kasabada öğretmenliğini sürdürmeye çalışan ilerici bir ressam arkadaşınınmış. Orada buluştuklarında bu resmi hediye etmiş. Ama hemen vermeyip ille ertesi gün otobüse getireceğini söylemiş. Bütün üstelemelere karşın nedenini söylememiş. Gerçekten de ertesi gün kapalı paket halinde resmi otobüse getirmiş. Paket Ankara'da açıldığında üstelemenin nedeni anlaşılmiş: Resmin orijinalinde işçinin ayakları yalınayakken hediye etmeden önce birer ayakkabı geçirilivermiş. Nedenini sonradan şöyle açıklamış: "Benim başıma çok geldi, birgün arama olur, ben orada değilim ki önceden sezip önlem alayım, bu resmi de bulurlar, hiç değilse yalın ayağından tutturup altındaki imzayı çekerler sorguya. O işkenceleri bir daha kaldırmaz vücudum! Gerçekten de o ayakkabılar, o güzel, o doğru, o gerçek sanat eserinde yapıştırma gibi duruyordu. Halkın asıl sevdiği sanat, kendi sanatçısına işkencelere malolan o resmin, o sanat eserinin orijinali, aslı, özüydü. Burjuvazinin halka sevdirmek istediği "sanat" ise, gerçekte emekçiye sağlayamadığı o bir çift ayakkabının sahtesi, yapıştırması olsa gerek. Çünkü burjuvazi de çok iyi farkında ki, emekçi halk bir yandan ayakkabının en güzelini sevmesini bildiği kadar, diğer yandan gerçeğin yalınayak resmini sevmeyi de bir o kadar bilir. Ve kendi sınıfsal imtiyazını, varlığını, egemenliğini ancak işçi sınıfı ve emekçi halkı daha çok baskı ve daha çok dolandırıcılıkla daha çok sömürerek sürdürebileceğini de bilen sermaye sınıfı, yani burjuvazi, emperyalizmin pompasıyla dahi, emekçilerin, işçilerin, aydınların yaşamsal ihtiyaçlarını (burada ayakkabı bir simgedir) sağlamaktan aciz olduğundan, sanat alanında da, bir yandan, gerçeği onların bilincine işleyecek gerçek sanatı yasaklarken, işkencelere, mahkemelere çekerken, diğer yandan yalanı süsleyip püsleyerek televizyonundan plak endüstrisine kadar her yoldan emekçi halka satmağa, sanat yerine şiringa etmeğe çalışacaktır. Bir yandan "halka sanatı sevdirmek"ten dem vuracak, bir yandan halka gerçek sanatı -ki halkın da gerçekten sevdiği ya da seveceği sanattır o- "yasaklayacak", bir diğer yandan da "halk bunu seviyor" safsatısıyla "sanatsızlığın" sürümünden çift katlı -ideolojik ve maddi- kar sağlamağa çalışacaktır. İşçi sınıfının, emekçi halkın şiirini yazmaktan, okumaktan, yaymaktan dolayı Nazım'dan 16 yaşındaki halk çocuğuna kadar, sınıf mücadelesinin sanatına karşı

mahkemeler, ölüm tuzakları kurulurken, gerçeğin sanatsal tablosu suç unsuru olurken, oyunlar yasaklanıp, filmler sansürlenip, dernekler (zaten verilmeyeceği baştan kararlı) izin mekanizmalarına bağlanıp eften püften bahanelerle kapatılırken (oysa sıkıyönetim mahkemelerinin bile suç duyuruları yaptığı sicilli cinayet örgütünü Anayasa Mahkemesi'ne vermek için hala "düşünülmekte ve incelenmekte" iken), bir köyde bir kız çocuğu 'Onasis'in resmini yaptı diye renkli "Hürriyet" paçavrasında (Yunan halkına düşmanlık çığlıkları yanında) boy boy reklam edilir, yüce işçi sınıfı şairi, gerçek ulusal şairimiz Nazım için, ancak bir gün onu karalayan bir zavallı kalem satın alınabilince, sırf o birbirini tutmaz yalanları "halka sevdirmek" için televizyon ekranının "demir perdesi" bir kereye mahsus açılıverir ve tekrar kapanır.

Bütün bunlar, kavganın zorluğu kadar olanaklarını ve yüceliğini de seriyor önümüze. Kapitalist toplumda da, sanatın sınıfsallığının ve kültür sanat alanındaki mücadelenin anahtarlarını da saptıyor bize. Bir sanatın hangi sınıfın sanatı olduğunu belirleyen şey, "köken" aramaktan çok, sınıf mücadelesinin o tarihsel aşamasında hangi sınıfın "çıkarına" olduğunun saptanmasıdır. (Ulusallığın ölçütü olarak da gene sınıfsal içerikli olan "gerçek ulusal çıkar" sorununun, emperyalizme karşı Mücadele perspektifinde esas alınması sözkonusudur.) Bu ölçü konusunda tüm spekülative tartışmalar, kavram tartışmaları, eyleme ışık tutacak raya oturur. Öte yandan, burjuvazi, kültür sanat alanında yukarıda saydığımız şeyleri, politik örgütlülüğü ile içiçe yürütmekte. Bizzat "sanat politika üstüdür" yalanını tutturmak için de politik örgütlülüğünden sonuna kadar yararlanmıyor mu? Sınıf düşmanına karşı verilen mücadelede, işçi sınıfı ve emekçi halkın kültür sanat alanı için politik örgütlenmesinden kopuk ve ayrıcalı bir konum tanınması gibi bir yanılgı, hem o alanı burjuvaziye karşı savunmasız biçimde yalnız bırakmak ve son tahlilde hep bir yanılla ona bağımlı kalmasına neden olmak, hem de sınıfsal örgütlenmeden yoksun, dola-yısıyla kitesinden kopuk bir kısır döngü içinde verimsiz kıvrınmasına göz yummak olmuyor mu? Oysa kapitalist toplumdaki sınıf mücadelesinde kültür sanat cephesinin oluşması, ancak bir yandan sanatçıların işçi sınıfı ve emekçi halk saflarına kazanılması, diğer yandan ise işçi ve emekçilerin sınıf bilinci ve deneyi ile bu alanda üretken kılınması, biri ya da diğeri ihmal edilmeksizin bu her iki gücün kültür sanat alanında da sınıf hareketi bütünlüğü içinde diyalektik bir birlikteliğe kavuşturulması ile mümkün olmakta. Böyle bir örgütlülük ancak gene aynı sınıfın politik hareketiyle diyalektik ilişki ve **onun** gücü sayesinde gerçekleşebilmekte. İşte "İşçi Kültür"ün varlığı, işlevi, perspektifi, mücadelenin bu boyutlarında bakıldığında hayat bulabiliyor. Bugün tüm güçlülere karşın, yalnız belli şubelerin yerel etkinlik ve üretkenlikleri, tüm çevrelerine, bütün bir bölgenin talebini beslemedeki heyecan verici gelişimleri, örgütler arası ilişkileri kadro bileşiminde bugüne kadar inanılmaz görünen niteliğe (örneğin militan işçi üye yoğunluğuna) yaklaşmaları, hareketin önünü açmada

yeterli işaret olabilir. Soyut görünen bu açıklamaları, en iyisi, Derneğimizin son Genel Kurul Kararlarından örneklerle somutlayalım: (*)

İşçi Kültür Derneği, burjuvazinin, emperyalizmle işbirliği içinde, ülkemizde işçi sınıfı ve tüm demokratik sınıf ve tabakalar üzerindeki egemenliğini sürdürebilmek adına, kültür ve sanat alanında da, tekelinde bulundurduğu maddi olanakları, en kaba ve yoz kozmopilitizm sat-dırganılarından en gerici ve en baskıcı yöntemlerden, estetik görünümlü en ince burjuva saptırma, uyutma ve aldatmacalarına kadar her yola başvurmadına karşı; aynı alanda, işçilerin ve emekçilerin sınıf bilinciyle yükselen sesi; işçilerin ve emekçilerin, burjuvaziye karşı, kültür sanat alanında tek bağımsız örgütlü gücüdür.

Bu niteliğin kıvancını duyarken, aynı zamanda, onun yüklediği sorumluluğun da bilincinde olan işçi Kültür Derneği:

1. "Sınıflar üstü, sınıflar dışı kültür", "Tarih ve zaman dışı, değişmez mutlak estetik", "Politikadan arınmış sanat" vb. yalanların, kültür ve sanatın sınıfsal ve politik özünü, kendi sınıfsal çıkarları adına ne pahasına olursa olsun gizlemeye çabakıyan vurjuva ideolojisi nden kaynaklandığının bir kere daha altını çizerek;

Bunun karşısında, işçi sınıfının bilimsel bakışına dayanır ve şu bilimsel gerçeklerden hareket eder:

- *Kültür ve sanat da sınıfsaldır ve bu alandaki görüş ve etkinlikler de sınıfsal tahlile dayalı olmalıdır.*
- *Toplumun temelindeki sınıfsal çelişkiler, kültür sanat alanına da yansır. Bu nedenle o alan da bir sınıf mücadelesi alanıdır.*
- *Kültür ve sanatın da sınıfsal belirleyicisi, sınıf mücadelesinin somut tarihsel sürecidir.*
- *Bu anlamda, sınıfların elinde, mücadelenin, belirli biçim ve araçları olan kültür ve sanat, dünya yakın tarihinde kanıtlandığı gibi, yükselen işçi sınıfının örgütlü gücü elinde ve ideolojik politik önderliğinde, hem tüm emekçi kitlelerin örgütlü mücadele gücünü yükseltmekte, hem de en güzel ve zengin gelişim ufkuna kavuşmaktadır.*
- *Bu gücün ve işlevin kazanılmasında örgütlülük, vazgeçilmez esastır ve kültür-sanat sınıfsal olduğu gibi, o alanda örgütlenme de sınıfsaldır. Kültür ve sanat alanında da sınıfsallığın belirleyicisi sınıf mücadelesi gerçeği olduğuna göre, örgütlü bir kültür ve sanat hareketinin yolunu da, elbetteki o sınıfın politik hareketinin yolu belirler.*

2. İşçi Kültür Derneği, kültür sanat alanında verilen mücadelede burjuvaziye karşı sınıfsal bağımsızlığın korunması için, yukardaki bilimsel gerçekleri yalnız görmenin de yetmediğini, onların gereklerini örgüt hayatına geçirmenin kaçınılmaz şart olduğunu, tüzüğü ile de açıkça ortaya koyan ve pratiğini bu yolda, kararlılıkla geliştiren tek kültür sanat örgütüdür. Ayrıca, burjuvazinin sınıfsal alternatifini olan perspektifini her koşul altında koruyup geliştirebilmenin, ancak örgütsel süreklilik ve kalıcılıkla mümkün olduğunu saptayan İşçi Kültür Derneği, yukarıdaki doğrulara, örgütsel kalıcılığın da güvencesi olarak titizlikle sahip çıkılması gereğini vurgular.

3. İşçilerin ve emekçilerin burjuvaziye karşı kültür ve sanat alanındaki tek bağımsız örgütü olmanın sorumluluğu ile hareket eden İşçi Kültür Derneği,

Bu niteliğini her kademedeki ve aktivitedeki üyelerinin bileşimiyle de pekiştirmenin önemini bilerek, daha çok işçi ve emekçi üye kazanıp çalışmaların her alanına en etkin biçimde katılmayı hedef alır.

Aynı zamanda kültür sanat alanının özgül karakteristiklerinin de bir o kadar önemli olduğunu unutmayarak, kültür adamlarımız ve sanatçılarımızı da en geniş kapsamda örgüt hayatına kazanmayı, hedefin doğal bir parçası sayar.

Gene aynı niteliğini, ülke içinde en yaygın nicel güçlenme ile de pekiştirmenin zorunluluğunu görerek, kitlelerin kültürel, sanatsal etkinliklere kendi inşiyatları ile katılmaya istekliliklerini de doğru yönlendirme sorumluluğu ile, genişlemesine örgütlemeyi yakın görev bilir.

Var olan kültür sanat kuruluşlarını, kültür ve sanat adamı örgütlenmelerini, kültür sanat alanındaki kendi amacının doğal gereği olarak, bu alandaki demokratik mücadele ortak hedeflerine yönelik planda var gücüyle destekler ve giderek, ayrıcalık niteliğinin gerektirdiği insiyatifi örgüt olarak yüklenmeye hazırlanması gerektiğinin bilincinde olduğunu kaydeder.

Bütün bunların temelinde, örgütlü gücünün dayandığı şu gerçeği bir kere daha vurgulamakta yarar görür: Asıl olan örgütün objektif varlığı ve kalıcılığıdır. Çünkü yukarıda saptanan bilimsel doğrular ve sınıfsal bağımsızlık ilkesi çerçevesinde, hele kültür sanat alanında elbette özendirilmesi gereken bireysel yaratıcılığın da tek gerçek ve sağlıklı besleyicisi, gene ve ancak örgütlü ve kollektif çalışma pratiğidir.

4. İşçi Kültür Derneği, işlevini gereği gibi gerçekleştirebilmesinin, üyelerinin bunu omuzlayacak bilinç, bilgi ve beceri düzeyine erişmesine ve Derneğin bunu göğüsleyecek örgütlülük düzeyine vermesine bağlı olduğunu önemle belirterek, gerekli teorik ve pratik eğitim çalışmalarının üyeler özelinde ve Dernek genelinde düzenli ve programlı biçimde örgüt hayatının yoğun bir parçası haline getirilmesi kaçınılmaz bir görevdir.

5. Burjuvazinin kültür ve sanat alanında yayın olanaklarını, ince veya kaba her çeşit yöntemle tekelinde tutmak bakımından hayli başarılı olduğu gerçeğine parmak basan İşçi Kültür Derneği, işçilerin ve emekçilerin kültür ve sanat konusundaki yayın alanında da alternatifini en güçlü ve yaygın sesle, bir an önce yükseltme zorunluluğunu ortaya koyar. Bu sesin örgüt içinde oluşturulup iletilmesinin eğitim çalışmalarının da bir parçası olacağını kaydederek, örgütlülüğün burjuvazinin tekeline karşı başlı başına bir olanak değerinde görülmesi gerektiğini belirtir. Bu veriler ışığında, perspektifinin yayın gücünü, her çeşit olanağı zorlayarak yaygın ve etkin biçimde hareketlendirmeyi, en yakın görevleri içine alır.

6. Kültür sanat çalışmasında, örgütlülükle kitlelere ulaşma ve giderek işçi ve emekçi yığınların kendi örgütlü sesleri olma sürecinin, esas itibariyle üründe noktalanacağını ve daha ileri açılımların da başlangıç noktasının gene ürünle somutlanacağını, bu alanın özgül karakteristiği olarak ele alır. Öte yandan, burjuvazinin, savunmasız kitlelere tek yanlı bombardıman şekline sokarak, toplumda kültür ve sanat yaşantısını kısırlaştırma çabasına karşı, tam tersine kültür ve sanatın toplumsal ve sınıfsal özünü doğru değerlendirmekle, onun, işçilerin ve emekçilerin aktif olarak -yalnız izleme sırasında bile- birlikte yaratıp yaşadıkları zengin ortak eylem biçimleri niteliğine tekrar kavuştuğunu bilir ve kültür sanat alanının bu özgül karakteristiğinde de, burjuvazinin tekelindeki tüm olanaklardan çok daha güçlü sınıfsal ve kitlesel potansiyelin yattığını belirler. Bu iki saptamadan hareketle İşçi Kültür Derneği, yoğunlaşmış kültürel sanatsal ve merkezi gösterilerin önemi kadar, bunların yayılmasıyla, örgütlülük sayesinde çok yaygın "yerinde çalışmaların" da beslenmesinde ve böylece kültür sanat ürünlerinin işçiler ve emekçilerin mücadele yaşantılarının bir parçası haline gelerek modelin de bu pratik içinde sınanmasına gereken önemi verir. Çalışma pratiğini bu ilke doğrultusunda gerçekleştirir. Kısacası, ürün oluşturmada da esas olan: "Emekçi kitleler için, emekçi kitleler içinde ve giderek emekçi kitlelerin işçi Kültür çalışması"dır.

7. Burjuvazinin, kültür ve sanatı, yalan, saptırma, uyutma ve uyuşturma aracı olarak kullanmada her çeşit uluslararası emperyalist kozmopolit kültür furyalarını seferber etmesine karşın, İşçi Kültür Derneği işçilerin, emekçilerin ve tüm demokratik güçlerin de, dünyadaki tüm ilerici demokratik, sosyalist kültür ve sanat hareketleriyle sıkı iletişim ve ilişki halinde olmaları zorunluluğuna inanır. Bu yönde kendi işlevini yerine getirmeyi hedef alır.

8. İşçi Kültür Derneği, burjuvazinin, "kültür ve sanatın ideoloji ve politikadan arınmış özgürlüğü" paravanı ardında, burjuvaziye sınıfsal bağımlılığı gözettiği gerçeğinin altını çizerek, kültürün ve sanatın da gerçekten özgürce gelişimine, ancak işçilerin ve emekçilerin sınıfsal insiyatifinde kavuşabileceğini vurgular ve bu alandaki özgürlüğün de mücadele ile kazanılacağını bilerek perspektifini çizer.

Yaşasın işçilerin, emekçilerin ve tüm demokratik güçlerin kültür sanat alanındaki uzun soluklu, örgütlü mücadelesi.

(*) Şubelerimizin yaptığı çalışmalar ve etkinlikler her ay yayımlanan "İŞÇİ KÜLTÜRÜ" adlı bültenimizden izlenebilir. İsteme adresi, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 45/20, Eti Pasajı, Maltepe-Ankara Tel: 29 62 80

Yayınlandığı yer: OKUL DEFTERİ, Kasım 1979, Sayı:5, s.23 – s.25